

РЕЦЕНЗИЯ

От **ПРОФ. Д-Р ДИАНА ИЛИЕВА КОПЕВА**, Университет за национално и световно стопанство (УНСС), София, Професионално направление: 3.8. Икономика

на дисертационен труд на тема: **„ХАРАКТЕРНИ ОСОБЕНОСТИ, ФУНКЦИОНАЛНИ ДИСБАЛАНСИ И ПОТЕНЦИАЛ ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА НА ЧЛЕНСТВОТО В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ“** с кандидат **ВАНЯ ИВАНОВА БАНКОВА** за придобиване на образователно научната степен „Доктор“ по професионално направление 3.7. „Администрация и управление“, научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство (публична администрация)“

Основание: Рецензията е изготвена на основание на Заповед № 3-РК-205/08.07.2020 г. на Ректора на НБУ- проф. Пламен Дойнов, д.н.

1. Актуалност и значимост на изследвания проблем

Въпросите за развитие на селските райони са във фокуса на вниманието на изследователи и експерти от различни страни през последните 25 години. На различни нива (национално, регионално и местно) се разработват и прилагат политики и мерки за стимулиране развитието на селските райони, разработват се финансови механизми, целящи устойчивото им развитие и съхранение на съществуващия природен и екологичен потенциал в едно със социално-икономическия такъв. Важността и актуалността на проблематика се потвърждава и от факта, че за втори планово стратегически период (2007-2013 и 2014-2020) на национално ниво се разработва и прилага Програма за развитие на селските райони, Предстои приемането на ПРСР за предстоящия плано период 2021-2027.

За Република България въпросът е от изключителна важност и актуалност, поради съществуващите социално-икономически дисбаланси между селските райони. Така например Северозападен район за планиране е най-слабо развития в социален и икономически аспект район, не само в рамките на Европейския съюз, но и в България. Респективно на последно място се намират и селските райони в него. Анализите и изследванията насочени към идентифициране на движещите фактори за преодоляване

на съществуващото положение са от изключителна важност и полезност. Изследването е фокусирано върху въпроси, касаещи устойчивостта и жизнеспособността на селските райони в Република България. На основата на изведени характерни особености и функционални дисбаланси са представени конкретни мерки за валоризиране на потенциала на селските райони и поддържане на тяхната виталност, по начин гарантиращ устойчивост. Това определя важността на дисертационния труд както в теоретичен, така и практико-приложен аспект.

2. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд е с общ обем от 221 страници и в структурно отношение е оформен във формат - увод, изложение в три глави, заключение, приложения и библиография. Използвани са 118 източника на информация на български език и 58 източника на чужд език. В текста са включени 13 таблици, 11 диаграми, 1 фигура и 9 приложения в табличен вид. В дисертационния труд са направени 329 бележки под линия, съдържащи препратки към литературни източници на български и чужд език, европейски и национални стратегически документи, нормативни актове, доклади, публикации, статистически изследвания, бележки на автора и др.

Въведението в дисертацията представя в концептуален план рамката на изследването. Представена е актуалността и важността на проблематиката, и е обоснована необходимостта от разработването на дисертационен труд на тема **„Характерни особености, функционални дисбаланси и потенциал за развитие на селските райони в Република България в контекста на членството в Европейския съюз“**.

Обектът, предметът, целта, задачите на дисертационният труд са коректно формулиране. Изведена е изследователска теза, който в хода на анализа се защитава и доказва.

Докторантът използва широк набор от методи и подходи, за анализ и оценка на състоянието, определяне на отделните факторни зависимости и тенденции в развитието на селските райони в Република България. Използваният инструментариум е богат и сполучливо подбран като съчетава „меки“ и „твърди“ техники за анализ, които взаимно се допълват.

Библиографската справка показва, а начинът на поднасяне на информацията в хода на изложение на изследването потвърждава отличната литературна осведоменост на автора по проблематиката. От богатия набор на референции, включените в текста

таблицы, фигури и приложения може да се направи извода за задълбочеността при осъществяване на проучването.

В ПЪРВА ГЛАВА на дисертационния труд критично са представени теоретичните концепции, отнасящи се до развитието и управлението на селските райони. Представен е използвания понятиен апарат. В исторически план е разгледано възникването и развитието на идеята за управление на селските райони в Европейския съюз и обвързването му с Общата селскостопанска политика

Във ВТОРА ГЛАВА на дисертационния труд докторантът извършва исторически и сравнителен анализ на развитието на селските райони в България. Историческият анализ започва от края на 19 век до настоящия момент. На негова основа са изведени и обобщени специфични характеристики на селските райони. Докторантът извършва и сравнителен анализ на развитието на селските райони в четири страни от Централна и Източна Европа (Чехия, Словакия, Унгария и България).

Извършен е и критичен анализ на „догонващото” развитие на селските райони в България в контекста на европейската визия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж.

В ТРЕТА ГЛАВА на дисертационния труд докторантът изследва и анализира факторите, движещите сили и предизвикателствата пред развитието на селските райони в България. Във втората част на ТРЕТА ГЛАВА са представени варианти и механизми на подкрепа, мерки за въздействие и за валоризиране на природното и културно наследство, както и предложения за промяна на законодателството.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕТО са обобщени резултатите от изследването и са представени основните изводи от него. Постигнатите резултати от дисертационния труд потвърждават заявената теза като налага извода, че ресурсният потенциал на селските райони в Република България осигурява възможности за диверсифициране на икономиката в тези райони, но с оглед постигането на устойчиво развитие, кореспондиращо с визията на Европейския съюз, страната ни следва да въведе управленски модел за развитие на селските райони и приоритетно да инвестира в сфери като: социална инфраструктура, изграждане на механизми за екосистемни услуги, биоземеделие, природен и културно-събитийен туризъм и др

Дисертационният труд е отлично балансиран по отношение на обем и дял на всяка от частите. Написан е на изискуемия научен стил, и дисертантът демонстрира отлично познаване на понятийния апарат, борави свободно с икономическите понятия и ги използва коректно и в съответния контекст.

Направената проверка от моя страна като рецензент, относно спазването на академичната научна етика в представените за рецензиране дисертационен труд и материали, ми дават пълно основание и убеденост да заявя, че дисертантът е спазвал изискванията на научната етика, като коректно и вярно е цитирал използваните литературни източници; публикуваните статии и доклади, както и дисертационния труд се отличават с оригиналност, т.е. няма доказателства за плагиатство; не са представяни едни и същи текстове под различно заглавие на различни места за публикуване.

Авторефератът на дисертационния труд е с обем от 37 страници и отговаря на съдържанието на дисертационния труд. В него е направена обща характеристика на дисертационния труд и е описана неговата структура. Представено е кратко изложение на дисертацията по глави, като е поставен акцент върху постигнатите теоретико-методологични и емпирични резултати. Приложена е справка за основните приноси моменти в разработката, Общата ми оценка за автореферата е, че той представя коректно, прецизно и в необходимата пълнота основните моменти от дисертационния труд.

3. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

Към дисертационния труд е представена справка с изведени осем приноса. Приемам заявените от автора приноси за напълно доказани. В тази връзка бих искала да обърна специално внимание на следното: изведените приноси могат да се групират в две групи : *приноси в теоретико-методологичен аспект и приноси в научно-приложен аспект.*

1.Приносите в теоретико-методологичен аспект са:

- a) Предложено е **авторово работно определение** на понятието „селски район“, което характеризира сравнително точно обхвата и спецификите на селските райони в Република България. Работното определение е формулирано в следствие от детайлен преглед на научна литература по темата, както и в резултат на извършено авторово изследване на конкретни макроикономически показатели за селските райони в Република България;
- b) Предложено е **авторово работно определение**, което характеризира развитието на селските райони като процес, чието протичане зависи както от редица константни фактори като: географско местоположение, климат, природни ресурси и др., така и от множество интервенционни такива. В предложеното работно определение устойчивостта при развитието на

селските райони се детерминира от характеристики като: потенциал за съпротива, стабилност, степен на диверсификация, приемственост и продуктивност;

- c) Предложена е **авторова формулировка на нов принцип**, отнасящ се до развитието на селските райони на местно ниво, условно наречен „Моделиране“. Същността му касае взаимодействие на вече дадени резултатни модели, съобразени с вектори като географско положение, климат, икономически показатели на района, човешки ресурси и др. и внедряването им на практики. Принципът цели постигане на положителни резултати без загуба на ценни ресурси за планиране, тестване и оценка.
- d) Представянето на развитието на селските райони в България от края на 19 век до настоящия момент с извеждане на специфични техни характеристики, и извършения сравнителен анализ между четири страни от Централна и Източна Европа- Чехия, Словакия, Унгария и България.

2. Практико-приложни приноси

- a) Направено е **предложение за прилагане на териториално базиран интегриран подход** по отношение на политиката за развитие на селските райони. Идентифицирани са конкретни мерки: повишаване на местния административен капацитет (чрез активно сътрудничество и обмяна на опит); практическа реализация на процеса на децентрализация; въвеждане и реално функциониране на мерки за самоконтрол и вътрешна оценка на дейностите на местно ниво на основата на получени резултати и въвеждане прилагането на добри практики, доказали резултатност. Чрез прилагането на този подход, частично или цялостно следва да се постигне кохерентност и синергия на политиките в различните стопански и социални сфери, кумулирайки по-силно въздействие и по-висока добавена стойност;
- b) Направено е **предложение за изработване и прилагане на инвестиционна програма** за осигуряване на икономическа и социална стабилност на селските райони с два основни приоритета: инвестиции в инфраструктура и инвестиции в човешки капитал. По този начин ще се интервенира пряко върху основните проблемни области в селските райони: бързите темпове на обезлюдяване; застаряване на населението; ниските нива на заетост и високата безработица;

слабо развитата икономика; ниските доходи и недоразвитата техническа и социално-битова инфраструктура.

- с) Направено е **предложение за прилагане на алтернативни мерки за въздействие върху негативните демографски тенденции** в селските райони в Република България. Предложено е въвеждането на икономически стимули като: освобождаване от данък върху недвижимите имоти и такса за битови отпадъци при раждане на второ/трето дете, на родители с постоянен адрес в населено място от селски район; освобождаване от такса за детска градина; процентно намаление на лихвата по инвестиционни заеми за инвестиции в селски район; предоставяне на държавни терени за промишлено строителство в селски район и др.
- д) Направено е **предложение за приоритетно развитие на природния и културен туризъм и биоземеделие** в селските райони на страната. Идентифициран е ресурсен потенциал за развитието на различните видове туризъм (природен, екологичен, селски, ловен, риболовен, приключенски, фестивален и др.), кумулиращи по-висока брутна добавена стойност и способстващи за диверсифициране на икономиката на селските райони. За районите, които не разполагат с природни, културни и исторически забележителности е предложено приоритетно интервениране в сферата на биоземеделието.
- е) Направено е **предложение за реализиране на изменения и допълнения на националното законодателството**, пряко или косвено свързано с развитието на селските райони в Република България. Идентифицирана е необходимост от изменения и допълнения на конкретни нормативни актове, насочени към премахването на някои нормативни пречки, които възпрепятстват окрупняването на поземлените имоти и инвестициите в селските райони, утежняват планирането и управлението на територията, спъват развитието на процеса на сдружаване на местните власти и демотивират гражданското участие в процесите, касаещи развитието на селските райони.

4. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

С оглед на създаване на предпоставки за по-убедително защитаване на дисертация. Към автора на дисертацията имам две основни препоръки. Първата от тях е да продължи научните си търсения в областта на развитието на селските райони в

цялата широта на това понятие, както чрез разширяване кръга на анализирани проблеми, така и чрез по-голяма конкретизация на някои от вече изследваните въпроси. Още повече, че предвид реалностите в България и ЕС тематиката ще продължи да бъде една от най-актуалните и най-широко дискутираните в икономическата теория и практика. *Втората* ми препоръка към докторант Ваня Банкова е да търси по-голяма публичност на постигнатите от нея сериозни изследователски резултати чрез тяхното публикуване в реферирани национални и международни издания.

Към докторант Ваня Банкова имам следните три въпроса:

- a) С какво авторското **работно определение** на понятието „селски район“ е по-добро и по-ефективно от приетото определение за „селски район“.
- b) Какви политики, мерки и механизми следва да бъдат разработени и приложени за развитие на селските райони в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план?
- c) Как виждате мястото и ролята на Местните инициативни групи (МИГ) за развитие на селските райони?

5. Обобщено заключение и становище

Представената дисертация представлява обхватно, добре структурирано и задълбочено научно изследване по много актуален проблем. Тя е разработена на високо професионално равнище и съдържа значими теоретични и приложни приноси, които представят докторанта като много сериозен и перспективен изследовател. Дисертацията отговаря напълно на изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за неговото прилагане и правилата на НБУ.

Въз основа на всичко, посочено по-горе, давам **категорична положителна оценка на представения дисертационен труд на тема „„ХАРАКТЕРНИ ОСОБЕНОСТИ, ФУНКЦИОНАЛНИ ДИСБАЛАНСИ И ПОТЕНЦИАЛ ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА НА ЧЛЕНСТВОТО В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ“ и с пълна убеденост предлагам на членовете на уважаемото научно жури да присъдят на ВАНЯ ИВАНОВА БАНКОВА образователната и научна степен “доктор”.**

Дата 24.08.2020 г.

Подпис:

Проф. д-р Диана Копева